

BO‘LAJAK PSIXOLOGLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA

Axmedov A.Y.

Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: kompetentlik, kommunikativ, psixolog, kommunikativ kompetensiya, bo‘lajak psixolog, muloqot.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативность, психолог, коммуникативная компетентность, будущий психолог, общение.

Key words: competence, communicative, psychologist, communicative competence, future psychologist, communication.

Kirish. Kommunikativ kompetensiyaning zamonaviy jamiyatda, kundalik hayotda, kasbiy faoliyatda o‘rni juda muhim. Uning sharofati bilan olingan ma’lumotlarni muntazam to‘plash, tahlil qilish va tartibga solish amalga oshirilmoqda. Bu ma’lumotlarni sifatli uzatish uchun muloqotning verbal va nonverbal usullaridan foydalaniladi. Biroq samarali kommunikatsiya, har holda kishilarning shaxslararo muloqotda bir-birlarini tushunishga qodirligini nazarda tutishi kerak. Shu bilan birga insonning nafaqat shaxs, shuningdek, faoliyatning subyekti sifatida to‘laqonli shakllanishi uchun kommunikatsiyaning ahamiyati haqida, tadqiqotchi L.P.Grimak shunday yozadi: “insonning inson bo‘lishining yana bir sababi shundaki, u o‘ziga o‘xshaganlar bilan faol muloqotda bo‘lgan..., tug‘ilishining ilk kunlaridan boshlab insonlar bilan doimiy muloqotda bo‘lish – shaxsning to‘laqonli rivojlanishida amalga oshirilishi kerak bo‘lgan shart..., muloqot somatik va ruhiy muvozanatni saqlashga yordam beradi, uchraydigan to‘qnashuv va nizolarni yumshatadi, stress holatidan chiqaradi, ijtimoiy hayotdagi o‘rnini, nufuzini oshiradi”.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “Kommunikatsiya” va “muloqot” tushunchalarini ajratish shu darajada qiyinki, tadqiqotchi V.M.Kurbatov bu haqda mulohaza yuritib, o‘zining quyidagi ikki ta’rifini taklif qiladi:

“Kommunikatsiya – muloqot akti, ikki va undan ortiq individlar aloqasi, bitta inson tomonidan boshqasiga ma’lumotni yetkazish. Torroq ma’noda – yuboruvchidan oluvchiga (kommunikatordan retsipiyentga) ma’lumot uzatish jarayoni”, sanaladi..

“Muloqot” esa – insonlar orasidagi o‘zaro aloqa va hamkorlik jarayoni bo‘lib, unda faoliyat, ma’lumot, his-tuyg‘u, ko‘nikma, malaka, mehnatning natijasi bilan o‘zaro almashish sodir bo‘ladi”.

Bugungi kunda tadqiqotchilar har bir shaxs butun umri davomida deyarli har kuni bajaradigan qator ijtimoiy rollarga ham e’tibor qaratmoqdalar. Ijtimoiy rollar mutloqo bir-birlari bilan bog‘lanmagan bo‘lib, ma’lum ketma-ketlikda amalga oshirilishi ham shart emas. Shunga qaramay ular bir vaqtning o‘zida hatto bir kommunikativ-maishiy vaziyatda ham kuzatilishi mumkin. Asosiy rollar orasida “barcha uchun rol” yoki namoyish qilinadigan xulq-atvor ajralib turadi; “guruh uchun rol” jumladan, kasbiy va avvalgi har ikkisidan keskin farqlanuvchi “o‘zi uchun rol” kabilar.

Ta’lim muassasasida psixologning kasbiy faoliyatining an’anaviy turlari psixologik profilaktika, ta’lim, diagnostika, tuzatish va maslahatlarni o‘z ichiga oladi. Pedagogik psixologning faoliyatidagi muvaffaqiyat hal qiluvchi darajada u shakllangan, ma’lum bir tizimda talab qilinadigan fazilatlariga bog‘liq. Psixologning kasbiy zaruriy fazilatlaridan biri bu odamlar bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyati yoki professional kommunikativ kompetentsiyadir. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, har bir kishi kommunikativ kompetentsiyani mustaqil ravishda egallashga qodir emas. Aynan uning etishmasligi tufayli shaxslararo, guruh va ijtimoiy darajalarda hal qilinishi qiyin bo‘lgan ko‘plab muammolar va nizolar paydo bo‘ladi. Psixologning kasbiy kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishga hissa qo‘shadigan eng muhim axloqiy sifati odamlar bilan munosabatlarda hamdardlikdir. Empatiya shaxslararo munosabatlar muvozanatiga, shaxsning axloqiy o‘shishiga va psixologik yordam ko‘rsatishda samarali o‘zaro tushunishga yordam beradi. Insoniy munosabatlarda «iliqlik» etishmasligi va ijtimoiy-iqtisodiy tuzilmadagi keskin salbiy o‘zgarishlar sharoitida odamlar yolg‘izlik va befarqlik muammosiga duch kelishadi. Shu munosabat bilan empatiya muammosi hamdardlik va empatiya qobiliyati sifatida nafaqat psixologning kasbiy tayyorgarligi kontekstida, balki hozirgi zamonning dolzarb ijtimoiy-psixologik muammosi sifatida ham dolzarb bo‘lib qoladi.

Kasbiy faoliyatning har xil turlarida pedagogik psixologga tegishli empatiya elementlari kerak. Agar profilaktika, ta’lim va diagnostika paytida sherigini tushunish kifoya bo‘lsa, unda tuzatish va maslahat ishlari jarayonida ham

empatiyaga ega bo'lish va murojaat qilgan bolalar va kattalarga aniq yordam ko'rsatish kerak.

Tadqiqot metodologiyasi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlarning tahlili shuni ko'rsatdiki, psixologning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishga empatiyaning ta'siri muammosi dolzarb va qo'shimcha o'rganishni talab qiladi.

Ushbu muammo jamiyatning yuqori darajadagi empatiya va professional kommunikativ kompetentsiyaga ega bo'lgan psixologlarga bo'lgan ehtiyojining ortib borayotgan ehtiyoji va psixologik ta'limning axborot komponentiga e'tibor qaratilishi, gumanistik jihatdan kam baholanishi o'rtasidagi ziddiyat bilan belgilanadi. Zamonaviy ta'lim yoshlarni kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatli amalga oshirish va shaxsni har tomonlama rivojlantirish maqsadida talabalarda asosiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan. Kompetensiya insonga kasbiy dunyoda o'z o'rnini topishga yordam beradigan va o'z mahoratiga muvofiq o'zini anglaydigan asosiy bilim, ko'nikma va qobiliyatlar, insonparvarlik qadriyatlari majmuini o'z ichiga oladi. Hozirgi zamonning globallashuv muammolari va jamiyat taraqqiyotining ichki ijtimoiy-siyosiy sharoitlari ta'lim jarayonining sifat jihatidan yangi mazmunini taqozo etadi. Oliy ta'limning yangi sifati nafaqat oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida asosiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishni hisobga olgan holda ta'lim dasturlari mazmunini modernizatsiya qilish, balki ta'lim sifatini oshirish va ta'limga yangicha yondashuvlardir.

“Kompetensiya” va “kompetentlilik” tushunchalarini farqlashda A.V.Xutorskiyning fikri diqqatga sazovor. “Kompetensiya”– predmet va jarayonlarning ma'lum doirasiga nisbatan shakllanuvchi shaxsning o'zaro bog'liq bo'lgan sifatlari (bilimlar, qobiliyatlar, malaka va ko'nikmalar, faoliyat usullari) majmuasi bo'lib, ularga nisbatan sifatli va samarali ta'sir ko'rsatish demakdir. Kompetentlilik– kishi tomonidan mos kompetensiyaga ega bo'lishni anglatib, o'z ichiga shaxsning unga va faoliyat predmetiga nisbatan mulqotini ham qamrab oladi.

Ko'rinadiki, “kompetentlilik” psixologiya va pedagogikaga oid adabiyotlarda professional faoliyatning ma'lum turlari bilan bog'liq sifatlarga ega bo'lishni bildiradi. S.I.Ojegovning izohli lug'atida “xabardorlik, bilganlik, biror sohada obro'-e'tibor qozonish”ni anglatadi.

Shuningdek, L.Xell va D.Zigler kompetentlilikka “psixosotsiologik sifat bo'lib, kuch va ishonchni bildiruvchi, o'z ishining muvaffaqiyatli va foydali ekanligidan kelib chiqqan tuyg'u bo'lib, insonga uning atrofida qilari bilan

hamkorlikda samarali harakat qilishi mumkinligini anglatadi”, deya ta’rif berganlar.

Edinburg universiteti (Shotlandiya) professori, psixologiya fanlari doktori Djon Raven, kompetentlilikka o’ziga xos “muayyan sohada aniq konkret harakatlarni samarali bajarish uchun zarur bo’lgan va tor mutaxassislikka oid bilimlar, alohida aniq malaka va ko’nikma, fikrlash usullari, shuningdek, qilgan harakatlari uchun javobgarlikni tushunishni qamrab olgan o’ziga xos qobiliyat”, deb ta’rif beradi. Umuman olganda, kommunikatsiyadagi kompetentlilik insonning o’zidagi adekvat yoki adekvat bo’lmagan orientatsiyasi – shaxsiy psixologik imkoniyati, sherigining imkoniyati, vaziyat va vazifani bajarishdagi imkoniyatini rivojlantirishni nazarda tutishi aniqlandi.

N.A.Muslimov va boshqalar kompetentlilikni quyidagicha ta’rifladilar: “... faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olish”.

M.T.Axmedova esa kompetentlilik deganda, “shaxsning biror-bir sohadan xabardorlik, shu sohani bilish darajasi” tushunilishini, ta’kidlagan.

“Rus tilining izohli lug’ati”da S.I.Ojegov va N.Yu.Shvedovalar quyidagicha ta’rif keltiradilar: “kompetensiya – bu ma’lum shaxsning etarli darajada xabardor bo’lgan savollari doirasi”.

I.A. Zimnyaya kompetentlilikni “insonning ijtimoiy-kasbiy faoliyati bilan bog’liq bo’lgan bilimlar hamda insonning aqliy va shaxs xususiyatlariga asoslangan tajriba” deb belgilaydi, “kompetensiya” tushunchasiga esa “qo’llanilmagan”, “yashirin”, “potensial” zaxira deb qaraydi.

V.N.Vvedenskiy esa “kompetentlilik - bu ma’lum shaxsga oid tavsif, kompetensiya esa – konkret kasbiy yoki funksional tavsiflarning majmuasi”dir, deb yozadi.

Taniqli amerikalik tadqiqotchi R.Meyers kompetentlilik tushunchasi deganda, “nafaqat ma’lum faoliyatga oid kategoriyalarga mos kelishlikni, balki shakllangan kompetentlilikni ishlab chiqarish jarayonida namoyon qilishni” ham nazarda tutadi.

SHu bilan birga ilmiy-metodik adabiyotlarda kompetensiyaning turlicha integratsion tavsiflari beriladi. Bular:

- insonning mas’uliyatni o’z zimmasiga olishga qodirligi, hamkorlikda biror qarorni qabul qila olish bilan bog’liq bo’lgan ijtimoiy kompetensiyalar;
- jamiyat hayotini tartibga soluvchiva murosasizlik his-tuyg’ularini tarqalishiga to’sqinlik qilishga undovchi, shuningdek, insonning boshqa madaniyat, til va din vakillari bo’lgan insonlar bilan hamkorlikda

yashashga tayyorligini o'ziga xos tarzda anglashiga yordam beruvchikompetensiyalar;

- ayniqsa zamonaviy ijtimoiy hayot va kasbiy faoliyatda muhim bo'lgan, insonning yozma va og'zaki muloqot qilish malakasini egallaganligini belgilovchi kompetensiyalar;
- yangi texnologiyalarni egallashni ustuvor talab deb belgilayotgan informatsion jamiyatning vujudga kelishi bilan bog'liq kompetensiyalar;
- insonning butun umri davomida nafaqat tanlagan kasbi, shuningdek, shaxsiy va ijtimoiy hayot bilan bog'liq bilimlarni uzluksiz o'zlashtirib borishini ta'minlovchi kompetensiyalar.

J.Raven tadqiqotlarida kompetensiya “aksariyati mustaqil bo'lgan, ko'plab komponentlardan tashkil topgan, ... ba'zi komponentlar ko'proq kognitiv sohaga, boshqalari esa – hissiy xususiyatga oid, ... ushbu komponentlar samarali xulq, fe'l-atvorning tarkibiy qismi sifatida bir-birlarini almashtirishi mumkin”ligi aytilgan.

Tadqiqotchi A.A.Bodalyovning izohlashicha, “muloqotning kommunikativ tomoni insonlar orasida ma'lumotlar bilan o'rtoqlashishdan, muloqotning interfaol tomoni individlar orasida o'zaro hamkorlikni tashkillashdan, ya'ni nafaqat bilim va g'oyalar, shu bilan birga xatti-harakatlar bilan axborot almashinishdan..., muloqotning perseptiv tomoni bir-birlarini qabul qilish jarayonini muloqotdagi sherik deb qabul qilishi va shuning zaminida hamjihatlik munosabatidan iborat.

SHaxs muloqot qilayotgan sheriklarining o'z fikri, dunyoqarashi, g'oyalarini to'la-to'kis ifodalashga psixologik sharoitlar yaratish, vositalarning boy, turli-tuman palitrasini tashkillash, adekvatlikning barcha perseptiv, kommunikativ, interfaol qirralarini egallashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak”.

SHuningdek, har qanday soha mutaxassisi faoliyatining eng muhim jihatlaridan biri bo'lgan ma'naviy-axloqiy, kasbiy kompetensiya tamoyiliga ham rioya qilishi kerak. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligi bir qator o'ziga xos tarkibiy qismlardan iborat bo'lib, ular orasida samarali va foydali faoliyatni ta'minlashda kommunikativ kompetentlik alohida o'rin tutadi. SHunday qilib, ma'lum sohada kompetentli bo'lgan mutaxassis, sohagaoid masalalarda o'z harakatlarini samarali qo'llash bilan asosli mulohaza yuritishi uchunmos ravishdagi kompetensiyalarni ham egallagan bo'lishi kerak. SHu bilan bir qatorda professional kompetentlik deganda, individual-psixologik struktura ham tushuniladi, u bilim, kasbiy tajriba va pedagogning psixologik tayyorligini o'z ichiga oladi.

“Kommunikativ kompetensiya», tushunchasi tilshunoslar bergan ta’rifga ko‘ra, “shaxs tomonidan til va nutq madaniyatini bilish asosida shakllantirilgan turli kommunikativ hodisa va vaziyatlardagi nutqiy axloq tizimi ekanini ta’kidlash lozim. Bu tizim tarkibiga kommunikativ rollarni(so‘zlovchi va tinglovchi), shuningdek, ijtimoiy rollarni, nutq strategiyasi va taktikalarini, etik va odob-axloq qoidalarini egallash kiradi, ularda ushbu madaniyatda qabul qilingan shaxsning turli ijtimoiy guruh vakillari bilan turli sabab va turli vaziyatlarda aloqada bo‘lish usullari ifodalanadi”.

M.Sh.Ro‘zmetovanning qayd qilishicha, “boshqa tilda so‘zlovchilarning kommunikativ kompetentligi – bu o‘quvchilarning hayotiy, amaliy va nazariy vazifalarni hal qilish uchun boshqa tilni o‘rganish jarayonida egallagan bilim, malaka va ko‘nikmalaridan foydalanishga tayyor ekanligidir”.

Bo‘lajak psixologlarning ta’lim jarayonidagi eng muhim masala - bu birinchi navbatda kommunikativ kompetentligi bilan bog‘liq bo‘lgan asosiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdir. Shu bois oliy ta’lim muassasalarining o‘quv jarayonida ularning muloqot qobiliyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Tadqiqotda «kommunikativ kompetensiya» tushunchasining turli ta’riflarini tahlil qilish, umumlashtirish va tavsiflashga yo‘naltirilgan nazariy tadqiqot usullari qo‘llanildi - bo‘lajak psixologning mutaxassis sifatida muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun zarur bo‘lgan asosiy kompetentsiyadir.

Kommunikativ kompetensiya esa ushbu jarayonlarga qo‘shilish qobiliyatining samaradorligi va o‘z kasbi doirasida ham, boshqa kasblar doirasida ham odamlar bilan muloqot qilish qobiliyati bilan o‘lchanadi. Kommunikativ kompetensiya ilmiy tadqiqot predmeti maqomini birinchi marta 1972 yilda, D.Xayms muloqotda kompetensiyani ta’minlash uchun ma’ruzachi bilimlarining umumiyiligiga e’tibor qaratganida olingan.

Kommunikativ kompetensiya bo‘lajak psixologning vakolatlari reytingida yetakchi o‘rinni egallaydi, chunki u bir qator qobiliyat va ko‘nikmalarni bir butunga birlashtiradi.

Zamonaviy oliy ta’limning ustuvor maqsadi - asosiy e’tiborni tor ta’limdan oliy ma’lumotli yaxlit shaxsni shakllantirish va rivojlantirishga, talabaning tashqi ta’sir ob’ektidan, tayyor bilimning iste’molchisiga o‘tishiga qaratishdir. Faoliyat sub’ektining, shu jumladan ta’lim faoliyatining pozitsiyasi shaxsning faoliyatga maksimal darajada jalb qilinishini, unga shaxsiy ma’no berishini, maqsadlarni anglashini va uning samaradorligi uchun javobgarlikni o‘z ichiga oladi. Bu muammo bo‘lajak psixologlarni tayyorlash jarayonida alohida dolzarblik kasb etadi, bunda bo‘lajak mutaxassislarning kommunikativ

qobiliyatlarini rivojlantirish, ularga zamonaviy dunyoda o'zini o'zgartirish imkonini beradi.

Kommunikativ kompetensiya - bu murakkab muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlariga ega bo'lish, yangi ijtimoiy tuzilmalarda adekvat ko'nikmalarni shakllantirish, muloqotda madaniy me'yorlar va cheklovlarni bilish, urf-odatlar, urf-odatlar, muloqot sohasidagi odob-axloq qoidalarini bilish, odob-axloq qoidalariga rioya qilish, yaxshi xulq-atvorga rioya qilish. , milliy, sinfiy mentalitetga xos bo'lgan va ushbu kasb doirasida ifodalangan kommunikativ vositalarga yo'naltirish. Kommunikativ kompetensiya - bu umumiy madaniyatni va uning kasbiy faoliyatdagi o'ziga xos ko'rinishlarini sintez qiladigan yaxlit sifatdir.

Kommunikativ kompetensiya bo'lajak psixologning kasbiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki psixologiya fan va kasb sifatida odamlarning aloqasi, o'zaro ta'siri va tushunchasi bilan chambarchas bog'liq. Bo'lajak psixolog o'zining kasbiy vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun samarali muloqot qilish ko'nikmalari va qobiliyatlariga yega bo'lishi muhimdir.

Kommunikativ kompetensiya nima uchun kelajakdagi psixologning kasbiy rivojlanishining muhim hal qiluvchi omili yekanligining bir necha jihatlari:

Ishonchli munosabatlarni o'rnatish: psixolog mijozlar bilan ishonchli munosabatlarni o'rnatishi kerak, bu hamdardlik, tinglash va tushunish qobiliyatini talab qiladi.

Sessiyani samarali boshqarish: yaxshi psixolog turli xil aloqa strategiyalari va ko'nikmalaridan foydalangan holda maslahat va mashg'ulotlarni samarali o'tkazishi kerak

Jamoaviy ish: psixolog ko'pincha boshqa mutaxassislar (masalan, psixiatrlar, ijtimoiy ishchilar, o'qituvchilar, talabalar) bilan jamoada ishlaydi, shuning uchun samarali muloqot qilish va hamkorlik qilish imkoniyatiga yega bo'lish muhimdir.

Tadqiqot o'tkazish: tadqiqot natijalarini yetkazish, maqolalar, taqdimotlar nashr yetish va hamkasblar bilan bilim almashish qobiliyati ham psixologning muvaffaqiyatli ishlashi uchun muhimdir.

O'z-o'zini bilish va o'zini rivojlantirish: kommunikativ kompetensiya psixologga o'zini, uning motivatsiyasini, hissiyotlarini va munosabatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi, bu kasbiy rivojlanishning muhim jihati hisoblanadi.

Tahlil va natijalar. Kommunikativ kompetensiya - bu shaxsning yangiliklarni yoki ma'lumotlarni boshqalar bilan aloqalarini o'rnatish, fikrlarni o'ziga xos kelgan shaklda izohlab berish va muammolarni hal qilishga muqobila

ma'naviy quvvatlarni qo'llashga ega bo'lishni ta'minlovchi ko'nikmalar, umumiy tanasuvlar va malakalar jamiyatidagi muammolarni o'rnatishda asosiy rol o'ynash ko'nikmasidir.

Kommunikativ kompetensiyaning muhim xususiyatlari:

1. So'zlashuv va yozishuvda ishonchlilik: Shaxs yangiliklarni yoki fikrlarni izohlab berishda ishonchli, to'liq va to'g'ri ma'nosizlikni tuzatadigan so'zlar va frazalardan foydalanishi kerak.

2. Tushunchalilik va tushunchali davra: Shaxs muammolarni yoki ma'lumotlarni olib borishda tushunchali davra va ijtimoiy nazoratni saqlashi kerak.

3. Munozarat va axborot almashish: Shaxs yangiliklarni, fikrlarni yoki muammolarni boshqalar bilan munozarat qilish, axborot almashish va unga javob berish umumiy tanasuvlardagi muammolarni yoritadi.

4. Xalqaro kommunikatsiya: Shaxs aloqalarni mustahkamlash uchun xalqaro kommunikatsiyada qo'llashtiriladi, ya'ni, chet e'tibor, ijtimoiy majlislarda so'zlashadi va mas'uliyatni olib boradi.

5. Ijtimoiy jismoniylik: Shaxs ijtimoiy jismoniylikni saqlashi uchun jismoniy judolik, ko'rinish va harakatlarni qo'llashtirishi kerak. Shuningdek, kommunikativ kompetensiya shaxsning ozodlik, tolerantlik, etik munosabat va boshqalar bilan muloqotda yangiliklarni yoki fikrlarni olib borishida ko'proq foyda keladigan jihatlardan biridir.

Bo'lajak psixologlarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muammosini o'rganish dolzarb vazifadir, chunki samarali muloqot psixologiya sohasidagi professional ish uchun asosiy ko'nikmalardan biridir. Psixologning muvaffaqiyatli ishlashi uchun kommunikativ kompetensiyaning qaysi jihatlari zarurligini va ularning rivojlanishiga qanday o'qitish usullari yordam berishi mumkinligini o'rganish muhimdir.

Ushbu muammo bo'yicha tadqiqotning ba'zi mumkin bo'lgan yo'llari quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. Psixologiya talabalari o'rtasidagi muloqot qobiliyatlari darajasini tahlil qilish: bo'lajak mutaxassislar o'rtasidagi muloqotning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash uchun so'rovlar, testlar yoki kuzatishlar o'tkazish.

2. Ta'lim dasturining kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga ta'sirini o'rganish: ta'lim muassasalarida muloqot kurslari mazmunini tahlil qilish va ularning samaradorligini baholash.

3. Bo'lajak psixologlarda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim dasturlari va usullarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish.

4. Talabalarning shaxsiy xususiyatlarining ularning kommunikativ kompetensiyasiga va mumkin bo'lgan tuzatish strategiyalariga ta'sirini o'rganish.

5. Turli mamlakatlar yoki madaniy kontekstlarda bo'lajak psixologlarning kommunikativ kompetensiyasini qiyosiy tahlil qilish.

Ushbu muammoni o'rganish kelajakdagi psixologlarning kasbiy faoliyatga tayyorgarligini yaxshilashga, psixologiya bo'yicha ta'lim sifatini oshirishga va mutaxassislarining shaxsiyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Bo'lajak mutaxassisning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish muammosi keng va muhim ahamiyatga ega uning professional ahamiyatli fazilatlarini shakllantirishning murakkab muammosi. Rivojlanish va bu muammoni amalda qo'llash oshirishda katta ahamiyatga ega pedagogik faoliyatning muvaffaqiyat darajasi.

Kompetensiya yondashuvi sharoitida universitet talabalarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish muammosi zamonaviy ta'lim uchun dolzarb va muhimdir. Kompetensiya yondashuvi nafaqat bilimlarni o'zlashtirishni, balki muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan ko'nikma, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi.

Xulosa. Universitet talabalarining kommunikativ kompetensiyasini samarali shakllantirish uchun quyidagi jihatlarni hisobga olish muhimdir:

1. Ta'limni individuallashtirish: talabalar turli darajadagi muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlariga yega, shuning uchun har bir talabaga o'zlarining kommunikativ kompetensiyalarini individual darajada rivojlantirish imkoniyatini berish kerak.

2. Treningning amaliy yo'nalishi: kommunikativ kompetensiyani muvaffaqiyatli shakllantirish uchun talabalarga o'z bilimlarini amalda qo'llashga yordam beradigan amaliy topshiriqlar, amaliy tadqiqotlar, aloqa vaziyatlarini simulyatsiya qilish kerak.

3. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: talabalar aloqa sohasida doimiy ravishda takomillashib borish uchun o'zlarining kommunikativ xatti-harakatlarini tahlil qilishni, xato va kamchiliklarni aniqlashni o'rganishlari kerak.

4. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish: bugungi dunyoda talabalarga veb-seminarlar, onlayn kurslar va treninglar kabi muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan ko'plab onlayn resurslar, ilovalar va vositalar mavjud.

5. O'z-o'zini boshqarishni rivojlantirish: talabalar o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, stressni boshqarishni, turli xil aloqa holatlariga moslashishni

o'rganishlari kerak, bu ham kommunikativ kompetensiyaning muhim jihati hisoblanadi.

Shunday qilib, universitet talabalarining kommunikativ kompetensiyasini kompetensiya yondashuvi manfaatlariga muvofiq shakllantirish talabalarning individual xususiyatlarini, ta'limning amaliy yo'nalishini, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni hisobga oladigan kompleks yondashuvni talab qiladi.

Adabiyotlar:

1. Ахмедова М. Т. Педагогик компетентлик - Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2016 34 б.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация Пер. с англ. В.И. Белопольского. – М.: Когито-Центр, 2002. 8 б.
3. Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари – Тошкент, 2015. 93 бет.
4. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М.: Изд-во МГУ, 1989. –12 с.
5. Юлбарсова Х.А. Интегратив ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларнинг коммуникатив компетентлигини шакллантириш технологияси: Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Наманган – 2019. 5-6 б

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqola bo'lajak psixologlarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muammosini tavsiflaydi. Bo'lajak psixologlarning ta'lim jarayonidagi eng muhim masala - bu birinchi navbatda kommunikativ kompetensiya bilan bog'liq bo'lgan asosiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdir. Shu bois oliy ta'lim muassasalarining o'quv jarayonida ularning muloqot qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maqolada «kommunikativ kompetensiya» tushunchasining turli ta'riflarini tahlil qilish, umumlashtirish va tavsiflashga qaratilgan nazariy tadqiqot usullari qo'llanilgan. Kommunikativ kompetensiya bo'lajak psixologning mutaxassis sifatida muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyadir.

РЕЗЮМЕ

В данной статье описывается проблема развития коммуникативной компетентности у будущих психологов. Важнейшим вопросом образовательного процесса будущих психологов является формирование базовых и профессиональных компетенций, связанных, прежде всего, с коммуникативной компетентностью. Поэтому в образовательном процессе вузов особое внимание уделяется развитию их коммуникативных навыков. В статье использованы методы теоретического исследования, направленные на анализ, обобщение и описание различных определений понятия «коммуникативная компетентность». компетентность, необходимая для успешной социализации будущего психолога как специалиста.

SUMMARY

This article describes the problem of developing communicative competence in future psychologists. The most important issue in the educational process of future psychologists is the formation of basic and professional competencies, which are primarily related to communicative competence. Therefore, in the educational process of higher education institutions, special attention is paid to the development of their communication skills. In the article, theoretical research methods aimed at analyzing, summarizing and describing various definitions of the concept of «communicative competence» were used. Communicative competence is the main competence necessary for the successful socialization of a future psychologist as a specialist.